

ISLAM HADHARI DAN PENDEKATANNYA DI DALAM SISTEM KEWANGAN ISLAM DI MALAYSIA: PERSPEKTIF UNDANG-UNDANG

Zulkifli Hasan
Pensyarah Fakulti Syariah dan Undang-undang
Kolej Universiti Islam Malaysia

ABSTRAK

Sesungguhnya Islam menjamin ketamadunan yang agung dengan bersaksikan kehebatan tamadun Islam sejak di zaman Rasulullah Sallallahu alaihi wasallam hingga zaman keagungan Islam semasa pemerintahan Umayyah, Abbasiyah dan juga kerajaan Turki Uthmaniyah khususnya di dalam sektor ekonomi dan kewangan Islam. Malaysia adalah di antara negara yang telah mengambil inisiatif untuk mengembalikan kekuatan ekonomi Islam ini melalui pendekatannya tersendiri. Pendekatan ini merangkumi perlaksanaan menyeluruh dan komprehensif dalam aspek undang-undang sivil dan syariah yang berperingkat serta strategi pengawalseliaan dan pembangunan modal insan dengan mengambilkira semua faktor dalaman dan luaran di dalam sistem kewangan negara. Hingga kini, formula ini telah dibuktikan begitu berjaya dan kesannya Malaysia mampu untuk menjadi pusat kewangan Islam dunia pada satu hari nanti selaras dengan visi Islam Hadhari yang menjadi aspirasi kerajaan Malaysia.

1.0 Pengenalan.

Malaysia telahpun diiktiraf sebagai negara perdagangan ke-18 terbesar di dunia dan dihormati sebagai model negara Islam dan membangun yang dianggap progresif dan berjaya. Dunia sudah sedia maklum bahawa Malaysia beraspirasi untuk menjadi “Pusat Perbankan Islam Dunia”. Di dalam merealisasikan aspirasi itu Malaysia telah memilih untuk melaksanakan “dual banking system” iaitu sistem perbankan Islam sebagai alternatif kepada sistem kewangan sedia ada di negara kita dan juga pendekatan kaedah harmonisasi undang-undang syariah dan sivil di dalam sistem kewangan Islam. Kemudahan infrastruktur undang-undang yang lengkap dan menyeluruh dalam sektor perbankan, pasaran modal, sekuriti dan sebagainya menjadi faktor penting kepada kepesatan perkembangan industri perbankan Islam di Malaysia.

Artikel ini akan memfokuskan pendekatan yang dilakukan oleh Malaysia terhadap pelaksanaan polisi dan undang-undang di dalam sistem kewangan Islam. Walaupun Islam Hadhari baru sahaja diperkenalkan oleh YAB Dato’ Seri Abdullah Ahmad

Badawi tetapi sebenarnya pendekatan Islam Hadhari ini telah dimulakan sejak zaman sebelumnya. Sistem kewangan Islam telah mendapat tempat di Malaysia sejak 1983 lagi, apabila tertubuhnya Bank Islam Malaysia Berhad sebuah bank Islam pertama di Malaysia.

Berdasarkan hampir 24 tahun usia sistem perbankan Islam di Malaysia, kini terdapat 9 Bank Islam tempatan (7 SPI telah diberikan lesen untuk beroperasi di bawah ABI 1983) dan 3 Bank Islam asing diberi lesen untuk beroperasi iaitu Kuwait Finance House, Saudi Arabia's Al Rajhi Banking & Investment Corporation dan Konsortium Qatar Islamic Bank Al Rajhi di samping bank konvensional yang juga menawarkan skim perbankan Islam. Bilangan syarikat takaful juga bertambah dengan kini di Malaysia ada 9 syarikat takaful.

Pada 2002 sahaja saham aset perbankan Islam mencecah 8.9% daripada total aset bank berjumlah RM68 billion¹ dan pada tahun 2004 ia mencapai ke RM89 billion bersamaan 9.9% daripada total aset bank dan pada Mei 2005 aset perbankan Islam telah mencecah RM113.5 billion². Industri kewangan Islam juga telah menjadi penyumbang besar kepada perkembangan keseluruhan ekonomi negara iaitu hampir 25% daripada keseluruhan Keluaran Dalam Negara Kasar.

Sektor takaful juga menunjukkan perkembangan yang begitu memberangsangkan. Aset keseluruhan takaful kini mencecah RM6 billion, dengan peningkatan purata tahunan 27% dalam masa lima tahun. Sumbangan takaful juga direkodkan purata peningkatan tahunannya iaitu 18.8% dengan sumbangan pada tahun lalu sahaja sebanyak RM1.3 billion. Hingga kini peningkatan terhadap kepentingan takaful telah memberikan impak yang besar kepada ekonomi umat Islam di Malaysia.

Pencapaian di dalam sektor kewangan Islam di atas bukanlah dicapai dengan mudah malahan ianya pasti memerlukan perancangan yang teliti dan penuh berhikmah.

¹ *Al Rajhi, Qatar-led group get Islamic banking licenses.* (15 Oktober 2004). New Straits Times. m/s B1.

² Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz. *Ucapan Gabenor BNM semasa pelancaran AmIslamic Bank Berhad* di Menara AmBank, Kuala Lumpur pada 18 Mei 2006.

Peningkatan yang begitu memberangsangkan ini dapat direalisasikan melalui pendekatan yang menyeluruh sama ada dari aspek polisi kewangan dan juga pelaksanaan undang-undang yang efektif. Dengan itu, kertas ini akan cuba membincangkan keberkesanan pendekatan terhadap pelaksanaan sistem kewangan Islam dalam konteks Islam Hadhari.

2.0 Pendekatan Islam Hadhari

Sesuai dengan konsep '*Islam Hadhari*'³ yang secara rasminya diumumkan oleh Datuk Seri Abdullah Ahmad Badawi pada September 2003, Malaysia telahpun melaksanakan pendekatan ini dengan memilih untuk mengimplementasikan "dual-banking system" iaitu sistem perbankan Islam seiring dengan sistem bank konvensional. Pendekatan ini memberikan institusi kewangan Islam peluang untuk memantapkan pelaksanaan undang-undang komersial Syariah di Malaysia di samping meneruskan sistem bank konvensional sedia ada yang masih diperlukan untuk pembangunan ekonomi negara. *Islam Hadhari* dan pendekatannya di dalam sistem kewangan Islam di Malaysia secara umumnya boleh dianggap sebagai pendekatan berhikmah yang mengutamakan *wasatiyah* atau kesederhanaan sebagai tunggak untuk memajukan negara.

Merujuk kepada senario pelaksanaan sistem perbankan di dunia, dapat dirumuskan bahawa terdapat tiga pendekatan yang diamalkan oleh negara-negara di dunia. Pertama negara yang mengamalkan sistem perbankan Islam sahaja dan memansuhkan sistem perbankan konvensional seperti Iran, Pakistan and Sudan. Kedua, negara yang mempraktikkan sistem perbankan konvensional sahaja dan ketiga, negara yang melaksanakan sistem perbankan Islam dan di dalam masa yang sama membenarkan operasi sistem perbankan konvensional yang diamalkan oleh Malaysia.

³ *Islam hadhari* bermaksud Islam sebenar yang sifat atau cirinya ialah kemajuan yang merangkumi semua bidang. Manakala *Hadharah Islamiyah* ialah kemajuan atau ketamadunan Islam yang terhasil melalui pengamalan Islam sebenar. Penulis akan membincangkan prinsip kelima Islam Hadhari iaitu Pembangunan Ekonomi yang Seimbang dan Komprehensif dengan memfokuskan kepada pelaksanaan sistem kewangan Islam.

Keberkesanan pendekatan pelaksanaan dua sistem kewangan ini dapat dilihat melalui perkembangan industri perbankan Islam yang begitu pesat terhadap negara yang mengamalkan sistem ini. Malaysia umpamanya telah menjadi rujukan banyak negara berdasarkan kepesatan perkembangan sektor perbankan Islamnya. Pendekatan ini telah melahirkan persaingan yang sihat di mana masyarakat dapat melihat kelebihan dan keindahan sistem kewangan Islam secara terus. Sebagai contoh industri perbankan Islam di Malaysia berkembang pada kadar 10 hingga 15 peratus setahun manakala sebaliknya, sektor perbankan konvensional yang diwakili oleh bank-bank yang sama saiznya menyaksikan deposit purata tahunan mengembang lima peratus, ekuiti enam peratus, pelaburan empat peratus dan aset enam peratus⁴. Malahan semasa kegawatan ekonomi yang melanda Asia pada tahun 1997 dan 1998 sektor perbankan Islam di Malaysia terus berkembang sedangkan bank-bank konvensional mencatatkan pertumbuhan negatif. Senario ini membolehkan masyarakat dapat melihat kelebihan sistem kewangan Islam berbanding sistem bank konvensional yang terdedah kepada pelbagai risiko yang sukar untuk ditangani.

Senario yang berlainan pula berlaku kepada beberapa negara yang telah memansuhkan sistem perbankan konvensional dan mengamalkan sistem perbankan Islam secara total di mana negara ini telah mengalami ketidakstabilan ekonomi yang begitu meruncing pada sesuatu masa. Namun demikian, perlu diingat bahawa ketidakstabilan ini bukanlah disebabkan oleh sistem perbankan Islam itu sendiri tetapi berdasarkan faktor-faktor luar seperti ketidaksediaan infrastruktur institusi kewangan secara menyeluruh dan faktor sistem kewangan Islam yang masih diperingkat permulaan dan pengukuhan berbanding sistem konvensional yang telah lama bertapak dan diamalkan oleh hampir semua negara di dunia.

Oleh itu, pendekatan pelaksanaan sistem perbankan Islam secara berperingkat dan sederhana merupakan kaedah yang paling sesuai dan berhikmah ketika ini dalam proses pengukuhan ekonomi secara seimbang dan komprehensif. Sesuai dengan firman Allah *Subhanahu Wataala* di dalam *surah al-Nahl* ayat 125: “*Serulah (manusia) kepada jalan Tuhanmu dengan hikmah dan pelajaran yang baik dan*

⁴ *Perbankan Islam alternatif berdaya maju*, (13 Jun 2005), Utusan Malaysia, hlm 4.

bantahlah mereka dengan cara yang baik”. Inilah *siyasah* kehidupan di dunia yang diperkatakan oleh Imam Al-Mawardi yang menyuruh umat Islam agar menjalani kehidupan di dunia dengan selesa dan dalam masa yang sama tidak melupakan hari akhirat.

Merujuk kepada ruang lingkup tanggungjawab institusi kewangan Islam, mereka ini tidak boleh lari daripada undang-undang sivil mahupun hukum syara'. Institusi kewangan Islam di Malaysia bukan sahaja perlu mematuhi undang-undang syariah malahan dikehendaki juga untuk mematuhi undang –undang sivil yang berkaitan, undang-undang prosedur di mahkamah sivil dan juga Garis Panduan yang dikeluarkan oleh Bank Negara Malaysia.

Berdasarkan faktor inilah satu pendekatan berhikmah perlu dilaksanakan bagi memastikan kelancaran perjalanan pembangunan sistem kewangan Islam di Malaysia. Oleh itu pelbagai usaha telah dibuat dan di antaranya ialah melalui proses integrasi atau harmonisasi undang-undang syariah dan sivil. Pendekatan harmonisasi ini boleh dianggap sebagai salah satu cabang *Islam hadhari* yang menyuruh umat Islam agar berusaha untuk mencapai kemajuan dan mencipta kegemilangan Islam atau *hadharah Islamiyah* secara berhikmah.

Harmonisasi undang-undang syariah dan sivil bukanlah bermaksud menggabungkan dua sistem undang-undang ini tanpa mengambil kira ketelusan dan prinsip-prinsip syariah yang menjadi teras kepada sistem perbankan Islam. Proses harmonisasi ini merujuk kepada pelaksanaan undang-undang sivil berkaitan perbankan yang tidak bertentangan dengan undang-undang syariah di dalam operasi perbankan. Ini bermakna undang-undang sivil sedia ada seperti Akta Kontrak 1950 dan Akta Jualan Barangan 1957 adalah bertepatan dengan kehendak-kehendak syara' dan boleh diintegrasikan bagi memantapkan lagi infrastruktur undang-undang berkaitan sistem perbankan Islam. Pendekatan sederhana atau *wasatiyah* inilah yang menjadi titik tolak dan asas *Islam Hadhari* yang seharusnya diamalkan oleh umat Islam.

Proses integrasi ini mengambil kira faktor kesesuaian prinsip-prinsip syariah dengan undang-undang sivil sedia ada. Dari segi aspek undang-undang syariah Akta Bank Islam 1983 atau Akta Bank dan Institusi Kewangan 1989 tidak memberi peruntukan yang jelas mengenai definisinya. Analisa secara umumnya ialah institusi kewangan Islam boleh melaksanakan apa sahaja perniagaan berlandaskan undang-undang syariah memandangkan tiadanya undang-undang khusus *muamalat* Islam di Malaysia. Prinsip-prinsip syariah yang diaplikasikan di dalam operasi perbankan Islam ialah seperti *Uqud Al-Mua'wadhat* (Jual beli), *Attabarua't* (Derma), *Uqud Isytirak* (Perkongasian) seperti *mudharabah* (perkongasian untung), *musyarakah* (perkongasian untung dan rugi) dan *muzaraa'* (perladangan), *Uqud Tawsiqat* (Jaminan) seperti *Kafalah*, *Rahnu* dan *Hawalah*, *Uqud Itlaqat* (Umum) atau *a'mal Insan* seperti *wakalah* (agen), *Uqud Taqiydat* (Halangan) seperti *taflis* (muflis), *Uqud Isqatat* (Gugur hak) refers to *ibra'* (rebat), *muqasah* (set off) dan *Uqud Hifz* (Deposit) seperti *wadiah* (simpanan).

Manakala undang-undang sivil memperuntukkan dengan jelas peruntukan undang-undang yang berkaitan seperti Akta Kontrak 1950, Akta Jualan Barangan 1957, Kanun Tanah Negara 1965, Akta Syarikat 1965, Akta Sewa Beli 1967, Akta Suruhanjaya Syarikat 1993, Akta Duti Setem 1959, Akta Pencegahan Wang Haram 2001 dan juga Undang-undang Prosedur di Mahkamah. Undang-undang inilah yang diharmonisasikan bagi memastikan kelicinan pembangunan perbankan Islam di Malaysia. Ini adalah kerana ciri-ciri dan sifat-sifat undang-undang syariah dan sivil berupaya untuk diintegrasikan melainkan hanya sedikit sahaja yang bertentangan di antara satu sama lain.

Contoh aplikasi pengharmonisasian Undang-undang Sivil dan Syariah dapat dilihat dengan jelas di dalam produk pembiayaan perumahan *Bai' Bithaman Ajil*. Undang-undang syariah mensyaratkan rukun jual beli yang wajib dipatuhi dan aset yang dibenarkan oleh hukum syara' berlandaskan konsep jual beli dengan bayaran ansuran. Hak jual beli seperti *khiyar majlis* dan *khiyar aib* perlu diberikan kepada pelanggan yang ingin mendapat pembiayaan. Dalam pada masa yang sama institusi kewangan Islam perlu mematuhi undang-undang sivil seperti Akta Kontrak 1950, Akta Duti

Setem 1959, Kanun Tanah Negara 1967, Akta Syarikat 1965 termasuk undang-undang prosedur di Mahkamah.

Pendekatan harmonisasi ini memberi jaminan kepada perkembangan dan peningkatan industri perbankan Islam. Melalui kaedah ini undang-undang baru tidak perlu digubal di Parlimen dan undang-undang sedia ada dapat dieksploitasikan semaksimal mungkin. Kesannya, menurut perangkaan, industri perbankan Islam berkembang pada kadar 10 hingga 15 peratus setahun dan deposit purata tahunan meningkat lapan peratus, ekuiti 12 peratus, pelaburan 10 peratus dan aset 10 peratus. Hingga kini pasaran perbankan Islam global bernilai AS\$270 bilion (RM1,026 bilion) tahun lepas⁵ dan Malaysia adalah di antara penyumbang yang besar terhadap angka ini. Malaysia dijangka akan terus mengungguli operasi perbankan Islam di dunia yang merangkumi sektor pembiayaan kewangan dan pasaran modal Islam.

Kaedah harmonisasi ini juga dapat memberi keyakinan kepada pasaran yang lebih terbuka disertai oleh semua lapisan masyarakat berlainan bangsa dan agama. Statistik menunjukkan keyakinan masyarakat Cina dan India yang begitu ghairah mendapatkan pembiayaan kewangan daripada institusi perbankan Islam di Malaysia. Kemasukan beberapa bank Islam asing yang sungguh berminat untuk beroperasi di Malaysia juga membuktikan betapa Malaysia memiliki infrastruktur undang-undang yang kukuh dan berkesan bagi mengawal semua operasi perbankan. Kemantapan struktur undang-undang dan perlaksanaannya di Malaysia adalah hasil daripada integrasi yang dilakukan pada undang-undang syariah dan sivil.

Merujuk pula dari aspek bidang kuasa mahkamah mengenai kes-kes yang melibatkan hal ehwal kewangan Islam Perlembagaan Persekutuan meletakkan kes-kes ini di bawah bidang kuasa mahkamah sivil⁶. Ini memandangkan bahawa urusan kontrak, perniagaan dan perbankan adalah terletak di bawah senarai persekutuan⁷. Sekiranya pelaksanaan operasi perbankan Islam dibuat hanya berdasarkan undang-undang Islam tanpa menggunakan undang-undang sivil, sudah tentu berlakunya kecelaruan di mahkamah sivil untuk menangani dan membicarakan kes-kes *muamalat* Islam.

⁵ *Perbankan Islam alternatif berdaya maju*, (13 Jun 2005), Utusan Malaysia, hlm 4.

⁶ Mahkamah syariah mempunyai bidang kuasa terhadap orang Islam dan institusi kewangan tidak termasuk di bawah bidang kuasanya. Lihat Jadual 9 Senarai 2 Perlembagaan Persekutuan.

⁷ Jadual 9 Senarai 1 Perlembagaan Persekutuan.

Dengan itu, keperluan kepada pengharmonisasian dua sistem undang-undang ini di Malaysia amat jelas bagi memastikan operasi perbankan Islam berjalan dengan lancar.

Sebagai ilustrasi dirujuk kepada perangkaan “non-performing financing (NPF)” atau pembiayaan tidak berbayar yang dihadapi oleh setiap institusi kewangan Islam di Malaysia. Institusi-institusi ini akan cuba mendapatkan kembali wang pembiayaan menerusi prosedur undang-undang di Mahkamah sivil. Semua prosedur yang perlu dipatuhi adalah menurut peruntukan undang-undang sivil seperti Peraturan Mahkamah Tinggi 1980, Peraturan Mahkamah Rendah 1980, Peraturan Mahkamah Persekutuan 1995, Akta Bankrupsi 1967, Akta Syarikat 1965 dan sebagainya. Undang-undang substantif dan prosedur ini membantu proses tindakan undang-undang terhadap mereka yang ingkar untuk membayar kemudahan pembiayaan mereka. Peruntukan undang-undang sivil yang tidak bertentangan dengan prinsip syariah digunapakai manakala aspek yang berlawanan dengan syariah diubahsuai atau digantikan dengan peruntukan undang-undang yang dibenarkan oleh hukum syara’⁸. Misalnya perkataan faedah atau “interest” di dalam borang yang terdapat di dalam Kanun Tanah Negara 1965 digantikan dengan terma keuntungan atau “profit”.

Tindakan di Mahkamah dengan menggunakan undang-undang sivil bagi kes-kes berkaitan perbankan Islam dapat memastikan kelicinan proses mendapatkan semula pembiayaan bermasalah dan seterusnya dapat mengembalikan kestabilan keseluruhan prestasi institusi kewangan Islam. Kes *Dato’ Haji Nik Mahmud lwn BIMB*⁹ misalnya membolehkan BIMB mendapatkan semula wang pembiayaan yang diberikan kepada Plaintiff. Kes ini menjadi titik tolak keyakinan institusi kewangan untuk menjalankan operasi perbankan Islam kerana wujudnya infrastruktur undang-undang yang komprehensif. Kes terbaru yang diputuskan di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur di antara *Affin Bank Berhad lwn Zulkifli Abdullah*¹⁰ juga membuktikan keberkesanan

⁸ Ahmad Ibrahim, “Legal Framework Of Islamic Banking in Malaysia”, *IKIM Law Journal*, vol.1 (1) hlm 1.

⁹ [1996] 1 CLJ 576. Dalam kes ini hakim memutuskan bahawa jual beli yang ditandatangani berdasarkan konsep *Bai’Bithaman Ajil* adalah sah walaupun ia melibatkan tanah rezab Melayu dan Plaintiff diarahkan untuk membayar kemudahan pembiayaan yang diterima. Lihat juga kes *Tinta Press lwn BIMB* [1986] 1 MLJ dan *BIMB lwn Adnan Omar* [1994] 3 CLJ.

¹⁰ *New Straits Times*, Dec 29, 2005. Kuala Lumpur. Dalam kes ini Affin Bank telah menyaman Zulkifli Abdullah kerana gagal membayar pembiayaan bagi rumah dua tingkat melalui perjanjian yang dimeterai pada Disember 1997.

perlaksanaan undang-undang perbankan Islam di Malaysia. Dalam kes ini, Hakim Datuk Abdul Wahab Patail memerintahkan rumah yang dibeli melalui konsep *Bai' Bithaman Ajil* dilelong di bawah peruntukan Kanun Tanah Negara untuk mendapatkan kembali pembiayaan berjumlah RM582, 000.

Keperluan untuk mewujudkan undang-undang prosedur Islam yang berlandaskan prinsip syariah seperti Kanun Tanah Islam Negara atau Akta Kontrak Islam tidak menjadi isu memandangkan undang-undang sivil sedia ada adalah bertepatan dengan undang-undang syariah. Hanya sekiranya terdapat keperluan yang mendesak untuk menggubal akta baru undang-undang Islam, barulah sesuatu undang-undang itu digubal dan dikuatkuasakan. Ketika ini pihak berkuasa masih dalam proses penggubalan Akta Sewa Beli Islam memandangkan sewa beli dalam Islam adalah lebih luas skopnya berbanding dengan sewa beli yang diperuntukkan di dalam Akta Sewa Beli 1950.

Langkah Malaysia meletakkan urusan perbankan Islam di bawah bidang kuasa persekutuan walaupun prinsip *muamalat* termasuk di bawah undang-undang syariah dan ianya terletak di bawah bidang kuasa kerajaan negeri juga dianggap satu pendekatan yang bijak. Perkembangan sistem perbankan Islam yang boleh dianggap masih baru ini perlu mendapat sokongan dan bantuan daripada kerajaan pusat. Kerajaan negeri tidak mempunyai sumber yang mencukupi dan memiliki bidang kuasa yang amat terhad iaitu hal ehwal agama, adat dan tanah. Dengan sumber ekonomi yang kukuh dan bidang kuasa yang lebih luas dimiliki oleh kerajaan pusat dapat memastikan perkembangan industri secara lebih berkesan.

Memandangkan urusan perbankan Islam terletak di dalam senarai persekutuan lahirlah Akta Bank Islam 1983 yang diluluskan oleh parlimen dan berkuatkuasa di seluruh Malaysia. Kerajaan persekutuan dengan kuasa yang ada telah memberikan tempoh selama 10 tahun kepada Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB) untuk beroperasi sebagai satu-satunya bank Islam yang terdapat di negara ini. Hanya pada tahun 1993 Bank Negara Malaysia telah memperkenalkan skim perbankan tanpa faedah (kini dikenali sebagai skim perbankan Islam) di mana bank konvensional dibenarkan untuk menjalankan urusan perniagaan Islam. Pelaksanaan ini dapat

dilakukan apabila kerajaan membuat keputusan untuk meletakkan urusan perbankan Islam di bawah bidang kuasa persekutuan seperti yang diperuntukkan di dalam Jadual 9 Senarai 1 Perlembagaan Persekutuan.

Pendekatan harmonisasi undang-undang syariah dan sivil memerlukan pemantauan dan pengawalan. Tohmahan yang mengatakan sistem perbankan Islam di Malaysia tidak menepati ciri-ciri keIslaman yang sebenar perlu ditangani secara berhikmah. Dengan itulah terdapatnya peruntukan undang-undang berdasarkan seksyen 3 (5) (b) Akta Bank Islam 1983, seksyen 124 (7) Akta Bank dan Institusi Kewangan 1989 dan seksyen 16B Akta Bank Negara (Pindaan) 2003 yang mensyaratkan penubuhan Majlis Penasihat Syariah (MPS) di setiap institusi kewangan Islam. MPS bertanggungjawab untuk menasihati institusi kewangan Islam mengenai hal ehwal syariah dan juga untuk memastikan bank-bank menepati rukun-rukun dan syarat-syarat Syariah di dalam operasi mereka termasuk perniagaan perbankan Islam, perniagaan kewangan Islam, perniagaan pembangunan kewangan Islam dan lain-lain perniagaan yang berteraskan prinsip-prinsip Syariah. MPS boleh dianggap sebagai institusi fatwa moden yang memainkan peranan begitu penting terhadap institusi kewangan Islam. Resolusi atau keputusan MPS bakal menentukan kesahihan dan keIslaman sesuatu produk, dokumen-dokumen dan operasi perbankan Islam. Mahkamah yang membicarakan kes-kes yang melibatkan isu-isu perbankan Islam boleh merujuk kepada MPS untuk mendapatkan pandangan terutamanya yang berkaitan dengan hukum syara’.

Selain daripada itu, bagi maksud menyediakan satu garis panduan yang efektif dari aspek Pengurusan Risiko Islamic Financial Services Board (IFSB) yang ditubuhkan pada 2002 telah memperkenalkan dua garis panduan yang perlu dipatuhi oleh institusi kewangan Islam iaitu “The Standards for Capital Adequacy” dan juga “The Guiding Principles for Risk Management for Islamic financial institutions” di bawah seliaan Bank Negara Malaysia¹¹. Garis panduan yang mengikut spesifikasi antarabangsa ini

¹¹ Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz, Ucapan Gabenor BNM semasa “The Second International Conference on Islamic Banking: Risk Management, Regulation and Supervision- "Building a Robust Islamic Financial System” di LeMeridien Hotel, Kuala Lumpur pada 7 Februari 2006.

akan membantu institusi kewangan Islam bagi memperkemas lagi amalan system kewangan di samping dapat menguruskan risiko dengan lebih berkesan.

Kemudahan infrastruktur undang-undang yang lengkap dan menyeluruh di dalam sektor berkaitan merupakan faktor penting kepada perkembangan positif industri perbankan Islam di Malaysia. Akta Bank Islam 1983 dan Akta Bank dan Institusi Kewangan 1989 merupakan akta yang membolehkan operasi perbankan Islam dijalankan di Malaysia. Dengan kedua-dua akta ini institusi kewangan di Malaysia sama ada bank Islam atau bank konvensional yang menjalankan operasi skim perbankan Islam boleh menawarkan produk-produk Islam dengan syarat mendapat kelulusan daripada Bank Negara Malaysia.

Industri perbankan Islam tidak akan berkembang sekiranya ianya hanya bergantung kepada sektor pembiayaan ekuiti atau pembiayaan hutang semata-mata. Sokongan daripada sektor lain seperti pasaran modal amat diperlukan bagi menjana pertumbuhan ekonomi umpamanya dengan penerbitan sekuriti hutang swasta yang bernilai billion ringgit bagi tujuan pembangunan. Proses penerbitan sekuriti hutang swasta ini memerlukan pemantauan dan pengawalan dari sudut undang-undang bagi mengelakkan penipuan dan kegagalan sesuatu projek yang dirancangan.

Melalui pendekatan berhikmah, kerajaan telah memperkenalkan beberapa undang-undang yang menggariskan peraturan-peraturan berkaitan seperti Akta Suruhanjaya Sekuriti 1993, Akta Industri Sekuriti 1983, Akta Industri Sekuriti (Depositori Pusat) 1991 termasuk Garis Panduan yang dikeluarkan oleh Bank Negara Malaysia seperti Garis Panduan Terbitan Hutang Swasta. Bukan itu sahaja Suruhanjaya Sekuriti ditubuhkan dan Bank Negara Malaysia diberi peranan yang lebih bagi memantau operasi institusi kewangan Islam.

Misalnya isu Hong Leong Bank Berhad yang menyenaraikan syarikat tempatan yang diurus dengan baik dan mencatat keuntungan yang tinggi di dalam senarai saham yang tidak layak mendapat pembiayaan margin dan angka senarai ini menjangkau

hingga 454 instrumen yang didagangkan di Bursa Malaysia¹². Tindakan ini memberi kesan buruk kepada pasaran saham di Malaysia apabila terdapat dakwaan sekatan pembiayaan margin oleh institusi kewangan di Malaysia¹³. Di dalam isu ini BNM mempunyai kuasa dari segi undang-undang untuk memberikan arahan tertentu atau mengambil tindakan terhadap institusi berkenaan bagi kebaikan ekonomi negara. Kebebasan bergiat aktif di dalam sektor ekonomi ini perlu dipantau oleh infrastruktur undang-undang bagi mengelakkan ketidakstabilan ekonomi yang disebabkan oleh pihak-pihak tertentu.

Selain daripada itu, pendekatan berhati-hati Malaysia menerima kemasukan bank-bank asing juga merupakan faktor sampingan untuk memastikan perkembangan industri perbankan Islam diterajui oleh institusi kewangan tempatan. Undang-undang yang komprehensif dan syarat-syarat yang ketat untuk mendapat lesen operasi oleh bank-bank asing membantu Malaysia untuk mengekalkan persaingan yang adil dan seimbang di antara bank tempatan dan asing. Sekiranya tiada undang-undang yang mampu mengawal kemasukan bank-bank asing ini, sudah pasti bank-bank tempatan tidak akan mampu untuk bersaing memandangkan kekukuhan bank-bank asing dari segi sumber kewangan, kepakaran dan pengalaman mereka di dalam pasaran di seluruh dunia. Namun begitu undang-undang yang terlalu ketat dan tidak terbuka kepada bank asing perlu juga diberi kelonggaran pada sesuatu masa berdasarkan faktor globalisasi ekonomi dunia.

Dari sudut pembangunan modal insan di dalam sektor kewangan Islam pula, Malaysia telah merintis jalan dengan langkah menubuhkan Pusat Pendidikan Kewangan Islam Antarabangsa atau “International Centre for Education in Islamic Finance” (INCEIF) dengan berbekalkan peruntukan sebanyak RM500 juta. Matlamat penubuhan INCEIF ini adalah untuk melahirkan pengamal kewangan Islam yang professional, berkaliber dan juga mahir di dalam setiap disiplin kewangan Islam. Bagi tujuan itu, INCEIF akan menawarkan pelbagai peluang penyelidikan, latihan dan juga kerjasama serantau

¹² *Saham: PM arah BNM dapatkan penjelasan Hong Leong Bank*, (8 Jun 2005), Utusan Malaysia, hlm 1.

¹³ Namun demikian penjelasan Hong Leong Bank Berhad semasa sidang media bahawa mereka tidak akan menarik balik pembiayaan margin pembelian saham sewenang-wenangnya telah menunjukkan pemulihan di Bursa Malaysia.

dari aspek ekonomi, undang-undang, syariah dan sebagainya untuk membangunkan sektor kewangan Islam¹⁴.

Berdasarkan pendekatan-pendekatan yang telah dilaksanakan di atas, fakta menunjukkan bahawa Malaysia amat serius dan bersungguh-sungguh untuk memartabatkan ekonomi umat Islam dan dalam masa yang sama untuk membangunkan sistem kewangan Islam yang mampu menjadi alternatif kepada system konvensional sedia ada. Pendekatan ini merangkumi semua aspek terpenting dalam melaksanakan sistem kewangan Islam sama ada dari sudut undang-undang dan juga pembangunan modal insan.

3.0 Impak Perlaksanaan Sistem Kewangan Islam di Malaysia.

Perkembangan industri perbankan Islam di Malaysia telah memberikan sumbangan yang amat besar terhadap pembangunan ekonomi negara dan juga umat Islam. Pembayaran zakat misalnya dianggarkan bernilai jutaan ringgit setahun dikeluarkan dan diagihkan kepada mereka yang layak terdiri daripada segenap lapisan masyarakat. Sebagai contoh sejumlah RM3.3 juta zakat perniagaan daripada 15 organisasi termasuk institusi perbankan, kewangan telah mengeluarkan zakat perniagaan bagi tahun 2003 kepada Pusat Pungutan Zakat (PPZ) Wilayah Persekutuan¹⁵. Pada tahun 2004 sahaja Bank Islam Malaysia Berhad telah mengagihkan sebanyak RM1 juta bagi membantu pelajar sekolah dan institusi pengajian tinggi kurang berkemampuan yang merangkumi RM550,000 bantuan kewangan ke 25 IPT awam dan swasta dan RM280,000 lagi disumbangkan kepada pelajar cemerlang Ujian Pencapaian Sekolah Rendah, Penilaian Menengah Rendah, Sijil Pelajaran Malaysia dan Sijil Tinggi Persekolahan Malaysia di 430 sekolah rendah dan menengah seluruh negara dan bakinya digunakan untuk pembangunan pendidikan¹⁶.

¹⁴ Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz. Ucapan Gabenor BNM semasa melancarkan "The International Centre For Education In Islamic Finance" (INCEIF) di Mandarin Oriental Kuala Lumpur pada 23 Mac 2006.

¹⁵ 12 Mei 2006. <http://www.zakat.com.my>.

¹⁶ 13 Mei 2006. <http://www.bankislam.com.my>.

Perlaksanaan sistem perbankan Islam di Malaysia juga telah memberikan sumbangan yang tidak ternilai kepada umat Islam. Setelah begitu lama umat Islam bergelumang dengan sistem yang berasaskan *riba'* dan tidak berlunaskan undang-undang Islam, kini umat Islam khususnya di Malaysia berpeluang untuk menikmati kemudahan perbankan yang berlandaskan prinsip syariah. Allah *Subhanahu Wataala* melarang keras umat manusia terlibat dengan *riba* seperti di dalam firmanNya di dalam surah al-Baqarah ayat 275: “*Orang-orang yang makan (mengambil) riba tidak dapat berdiri melainkan seperti berdirinya orang yang kemasukan syaitan lantaran (tekanan) penyakit gila. Keadaan mereka yang demikian itu adalah disebabkan mereka berkata, sesungguhnya jual beli itu sama dengan riba', padahal Allah telah menghalalkan jual beli dan mengharamkan riba'. Orang-orang yang telah sampai kepadanya larangan dari Tuhannya, lalu terus berhenti (dari mengambil riba), maka baginya apa yang telah diambilnya dahulu dan urusannya terserah kepada Allah. Orang yang mengulangi (mengambil riba) maka orang itu adalah penghuni neraka, mereka kekal di dalamnya*”. Larangan menjauhi *riba'* begitu ditekankan di dalam Islam kerana ianya menjadi salah satu punca ketidakadilan ekonomi dan sosial masyarakat yang seterusnya menjadi onak dan duri kepada pembangunan taraf kehidupan umat.

Bayangkan betapa besarnya hikmah pelaksanaan perbankan Islam yang dilakukan oleh kerajaan. Umat Islam bukan sahaja bebas dari amalan *riba'* yang dilaknat oleh Allah SWT malahan dapat menikmati satu sistem yang menawarkan kemudahan kewangan yang unik dan pelbagai. Jika bank konvensional hanya boleh memberikan pinjaman, menerima deposit dan membayar dan mengutip cek, bank Islam pula dibenarkan untuk menawarkan pelbagai produk kemudahan kewangan seperti sewa beli, jual beli, *qard al-hasan*, *mudharabah*, *musyarakah*, *al-wadiah* dan sebagainya¹⁷. Keunikan dan kelebihan produk perbankan Islam ini dapat dilihat dengan jelas semasa kegawatan ekonomi yang melanda Asia khususnya Malaysia pada tahun 1997/1998 di mana pelanggan yang mendapat kemudahan pembiayaan dengan bank Islam tidak mempunyai masalah di dalam proses pembayaran balik pembiayaan. Ini berdasarkan harga jualan dan keuntungan yang telah ditentukan semasa *aqad* jual beli yang tetap

¹⁷ Seksyen 2 Akta Bank dan Institusi Kewangan 1989 memberi takrifan perniagaan bank merangkumi menerima deposit, membayar dan mengutip cek dan juga provisi kewangan. Bank konvensional hanya boleh menawarkan pinjaman. Akta Bank Islam 1983 membenarkan mana-mana bank Islam untuk menawarkan apa sahaja produk yang tidak bertentangan dengan hukum syara'.

dan jelas. Manakala pelanggan bank konvensional menghadapi masalah yang meruncing apabila “based lending rate” telah meningkat dengan begitu mendadak yang mengakibatkan permasalahan proses pembayaran balik pinjaman. Kesannya kadar kemuflihan yang tinggi berlaku dan seterusnya ekonomi negara juga terganggu. Fenomena ini telah membuatkan institusi kewangan tempatan dan asing berlumba-lumba untuk menawarkan produk Islam dan masyarakat juga mula sedar akan kelebihan sistem perbankan Islam.

4.0 Kesimpulan.

Kejayaan yang dicapai tidak akan dapat dikecapi sekiranya tidak dilakukan dengan menggunakan pendekatan penuh hikmah dan bijaksana. Inilah yang dimaksudkan dengan pendekatan *Islam Hadhari* yang sebenar di mana setiap pelaksanaan sesuatu perkara mengutamakan kesederhanaan dan kebijaksanaan demi mencipta kegemilangan dan kecemerlangan tamadun Islam atau *hadharah Islamiyah* yang pernah dicapai oleh tamadun Islam seperti di zaman *Umayyah* dan *Abbasiyah*.

Pendekatan *Islam Hadhari* di dalam proses pembangunan ekonomi yang seimbang dan komprehensif perlu diteruskan malahan dipergiatkan semaksima mungkin. Walaupun dengan kejayaan pelaksanaan sistem perbankan Islam dapat disaksikan oleh masyarakat, namun sehingga kini hasrat untuk memartabatkan ekonomi umat Islam khususnya di Malaysia masih belum dapat dicapai sepenuhnya. Hingga kini masih terdapat perbezaan ekonomi yang ketara antara penduduk bandar dan luar bandar, perbezaan pemilikan kekayaan negara antara kaum masih jelas dan penguasaan harta masih berada ditangan kelompok kecil tertentu. Sebagai contoh matlamat Dasar Ekonomi Baru yang mensasarkan penguasaan 30% ekonomi bumiputera masih belum dicapai walaupun dasar ini telah dilaksanakan sejak tahun 1970 lagi. Bahkan pendapatan per kapita bumiputera juga adalah lebih rendah berbanding dengan bangsa lain.

Oleh yang demikian kesedaran memahami *Islam Hadhari* dan melaksanakan isi kandungannya perlu diterapkan di dalam setiap individu. Kesedaran ini perlu diterjemahkan ke dalam pelaksanaan. Usaha-usaha memartabatkan semula tamadun

Islam sebagai *hadharah* terunggul mesti disertai oleh setiap umat Islam. Konsep *Islam Hadhari* sememangnya benar-benar merujuk kepada pelaksanaan Islam sebenar dan dengan itu sewajarnya diberi perhatian oleh segenap lapisan masyarakat sama ada kerajaan, swasta, badan bukan kerajaan, persatuan kebajikan dan juga individu itu sendiri. Di dalam konteks perbincangan ini, penulis merujuk kepada penekanan *Islam Hadhari* yang menjadi pemangkin kepada keseimbangan ekonomi seimbang dan komprehensif khususnya di dalam sektor kewangan Islam di Malaysia.

Malaysia berhasrat untuk menjadi negara Islam yang maju dan progresif malah menjadi contoh kepada negara Islam lain di dunia. Di antara usaha yang dijalankan ke arah mencapai hasrat mulia ini ialah melalui proses pematapan sistem perbankan Islam. Dengan itu, sesuai dengan konsep *Islam Hadhari* yang dicanangkan ketika ini, menurut perspektif undang-undang Malaysia telah melaksanakan satu polisi yang amat bijak dan berhikmah iaitu dengan memilih untuk melaksanakan sistem kewangan Islam yang terbuka dan menggunakan mekanisme undang-undang melalui proses pengharmonisasian undang-undang sivil dan syariah. Kemudahan infrastruktur undang-undang yang komprehensif dan lengkap dari setiap sektor industri menjadi pemangkin kepada kepesatan perkembangan ekonomi negara. Model pelaksanaan sistem ekonomi Islam patut yang diamalkan Malaysia boleh dijadikan sebagai contoh kepada negara-negara Islam yang lain sebagai satu pendekatan berhikmah untuk memajukan ekonomi dan taraf hidup umat Islam.

RUJUKAN

Al-Quranul Karim

Ahmad Ibrahim, *Legal Framework Of Islamic Banking in Malaysia*, IKIM Law Journal, vol.1 (1).

Al Rajhi, Qatar-led group get Islamic banking licenses. (15 Oktober 2004). New Straits Times. hlm B1.

Islam Hadhari seperti yang digariskan Perdana Menteri Datuk Seri Abdullah Ahmad Badawi, (9 Feb. 2005), Berita Harian m/s B7.

Perbankan Islam alternatif berdaya maju, (13 Jun 2005), Utusan Malaysia, hlm 4.

Saham: PM arah BNM dapatkan penjelasan Hong Leong Bank, (8 Jun 2005), Utusan Malaysia, hlm 1.

Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz. *Ucapan Gabenor BNM semasa melancarkan "The International Centre For Education In Islamic Finance" (INCEIF)* di Mandarin Oriental Kuala Lumpur pada 23 Mac 2006.

Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz. *Ucapan Gabenor BNM semasa "The Second International Conference on Islamic Banking: Risk Management, Regulation and Supervision- "Building a Robust Islamic Financial System"* di LeMeridien Hotel, Kuala Lumpur pada 7 Februari 2006.

Tan Sri Dato' Sri Dr. Zeti Akhtar Aziz. *Ucapan Gabenor BNM semasa pelancaran AmIslamic Bank Berhad* di Menara AmBank, Kuala Lumpur pada 18 Mei 2006.

KES MAHKAMAH

Affin Bank lwn Zulkifli. New Straits Times, Dec 29, 2005. Kuala Lumpur.

BIMB lwn Adnan Omar [1994] 3 CLJ.

Dato' Haji Nik Mahmud lwn BIMB [1996] 1 CLJ 576.

Tinta Press lwn BIMB [1986] 1 MLJ

LAMAN SAWANG

<http://www.pmo.gov.my>.

<http://www.bnm.gov.my>.

<http://www.utusan.com.my>.

<http://www.zakat.com.my>.

<http://www.bankislam.com.my>.

AKTA

Akta Bank Islam 1983.

Akta Bank dan Institusi Kewangan 1989.

Akta Duti Setem 1959.

Akta Kontrak 1950.

Akta Jualan Barangan 1957.

Akta Sewa Beli 1967.

Akta Syarikat 1965.